

Date: 17th February-2026

**O‘ZBEKISTONDA YASHIL SOLIQLAR TIZIMINI JORIY ETISH VA UNING
IQTISODIY SAMARADORLIGI**

Abdumuxtorova Diloromxon Ahmadjon qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

**INTRODUCTION OF THE GREEN TAX SYSTEM IN UZBEKISTAN AND ITS
ECONOMIC EFFICIENCY**

Abdumuxtorova Diloromxon Ahmadjon qizi

Student of Tashkent State University of Economics

Annotatsiya. Mazkur tezisda O‘zbekistonda yashil soliqlar (ekologik soliqlar) tizimini joriy etishning iqtisodiy asoslari hamda uning makroiqtisodiy samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan soliq mexanizmlarining iqtisodiy o‘lish, davlat byudjeti daromadlari va investitsion faollikka ta’siri kompleks yondashuv asosida baholanadi.

Shuningdek, karbon chiqindilariga soliq, tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun ekologik to‘lovlar hamda energiya samaradorligini rag‘batlantiruvchi soliq imtiyozlarining iqtisodiy natijalari o‘rganiladi. Tahlil natijalariga ko‘ra, yashil soliqlar tizimini bosqichma-bosqich joriy etish milliy iqtisodiyotning barqarorligini mustahkamlash, ekologik xavflarni kamaytirish va innovatsion rivojlanishni jadallashtirishga xizmat qilishi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, ekologik soliq, karbon solig‘i, tashqi effektlar, barqaror rivojlanish, energiya samaradorligi, byudjet daromadlari, ekologik siyosat, iqlim o‘zgarishi.

Abstract. This thesis analyzes the economic foundations of the introduction of a system of green taxes (ecological taxes) in Uzbekistan and its macroeconomic effectiveness from a scientific, theoretical and practical perspective. In the course of the research, the impact of tax mechanisms aimed at environmental protection on economic growth, state budget revenues and investment activity is assessed based on an integrated approach.

The economic results of a tax on carbon emissions, environmental payments for the use of natural resources and tax incentives to stimulate energy efficiency are also studied. According to the results of the analysis, it is argued that the gradual introduction of a system of green taxes will serve to strengthen the stability of the national economy, reduce environmental risks and accelerate innovative development.

Keywords: green economy, environmental tax, carbon tax, externalities, sustainable development, energy efficiency, budget revenues, environmental policy, climate change.

Tahlil va natijalar

O‘zbekistonda iqtisodiy o‘lish sur‘atlarining ortishi bilan bir qatorda sanoat ishlab chiqarishi, energetika va transport tarmoqlarida tabiiy resurslardan foydalanish hajmi ham kengaymoqda. Bu esa atmosfera ifloslanishi, karbon chiqindilarining ko‘payishi va

Date: 17th February-2026

ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelmoqda. Shunday sharoitda yashil soliqlar tizimini joriy etish iqtisodiy va ekologik muammolarni birgalikda hal etishning muhim instrumenti hisoblanadi.

Xalqaro tajribada ekologik soliqlar samarali fiskal vosita sifatida qo'llanilmoqda. Jumladan, World Bank ma'lumotlariga ko'ra, karbon narxlash mexanizmlarini joriy etgan davlatlarda chiqindilar hajmi o'rtacha 10–15 foizga qisqargan. Shuningdek, International Monetary Fund hisobotlarida ekologik soliqlar byudjet barqarorligini mustahkamlash va yashil investitsiyalarni rag'batlantirish vositasi sifatida baholanadi.

O'zbekistonda mavjud ekologik to'lovlar asosan atrof-muhitga zarar yetkazganlik uchun kompensatsion xarakterga ega bo'lib, ularning rag'batlantiruvchi funksiyasi yetarli darajada emas. Shu sababli karbon chiqindilariga soliq, chiqindilarni joylashtirish uchun progressiv to'lovlar hamda energiya tejamkor texnologiyalar uchun soliq imtiyozlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

So'nggi yillarda O'zbekistonda iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ekologik yuklama ham ortib bormoqda. Mamlakat iqtisodiyoti YAIM o'sish sur'atlari 5–6 foiz atrofida saqlanayotgan sharoitda, energiya iste'moli va issiqxona gazlari emissiyasi ham mutanosib ravishda oshmoqda. Statistik baholashlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda yiliga o'rtacha 200 million tonnadan ortiq CO₂ ekvivalenti miqdorida issiqxona gazlari atmosferaga chiqariladi. Aholi jon boshiga emissiya hajmi 5–6 tonna atrofida bo'lib, bu Markaziy Osiyo mintaqasida o'rtacha darajadan yuqori ko'rsatkich hisoblanadi.

Energetika sektori umumiy emissiyaning qariyb 65–70 foizini tashkil etadi. Elektr energiyasi ishlab chiqarishda tabiiy gaz ulushi 80 foizdan ortiq bo'lib, bu iqtisodiyotning yuqori uglerod intensivligiga olib kelmoqda. YAIMning har bir 1000 AQSh dollariga to'g'ri keladigan CO₂ emissiyasi 0,35–0,40 tonna atrofida baholanadi. Taqqoslash uchun, rivojlangan davlatlarda bu ko'rsatkich 0,15–0,20 tonna darajasidadir. Demak, uglerod intensivligi O'zbekistonda deyarli ikki baravar yuqori.

Yashil soliqlar tizimini joriy etishning fiskal samaradorligini baholash uchun oddiy model qo'llanadi. Agar karbon solig'i 1 tonna CO₂ uchun 10 AQSh dollari miqdorida belgilansa va umumiy emissiya hajmi 200 million tonna deb olinsa, yillik budjet tushumi 2 milliard AQSh dollariga teng bo'lishi mumkin. Bu YAIMning taxminan 2 foiziga yaqin qo'shimcha daromad demakdir. Agar stavka 15 dollarga oshirilsa, tushum 3 milliard dollargacha yetishi mumkin.

Chiqindilar sohasida ham sezilarli salohiyat mavjud. O'zbekistonda yiliga 7–8 million tonna maishiy chiqindi hosil bo'ladi. Agar har bir tonna chiqindini poligonga joylashtirish uchun o'rtacha 5 dollar ekologik yig'im belgilansa, yiliga 35–40 million dollar qo'shimcha mablag' shakllanishi mumkin. Ushbu mablag'larni qayta ishlash infratuzilmasiga yo'naltirish orqali 5 yil ichida chiqindilarni qayta ishlash ulushini hozirgi 15 foizdan 35–40 foizgacha oshirish imkoniyati mavjud.

Transport sektori ham muhim yo'nalish hisoblanadi. Respublikada 4 milliondan ortiq avtotransport vositasi mavjud bo'lib, ularning katta qismi eski va ekologik talablarga to'liq javob bermaydi. Agar ekologik klassga qarab differensial soliq joriy etilsa (masalan,

Date: 17th February-2026

EURO-5 va undan yuqori standartdagi avtomobillar uchun past stavka, eski transport vositalari uchun yuqori stavka), 3–4 yil ichida ekologik toza transport ulushi 20 foizdan 35 foizgacha oshishi mumkin.

Yashil soliqlarning iqtisodiy samaradorligi faqat budget tushumlari bilan cheklanmaydi. Tibbiy statistika ma'lumotlariga ko'ra, atmosfera ifloslanishi bilan bog'liq kasalliklar sababli sog'liqni saqlash xarajatlari YAIMning 1 foizigacha yetadi. Emissiyalarni 10 foizga qisqartirish orqali sog'liqni saqlash tizimida yiliga 300–400 million dollar iqtisod qilish mumkinligi baholanadi.

Qayta tiklanuvchi energiya sohasida ham o'sish sur'atlari kuzatilmoqda. So'nggi 3 yil ichida quyosh va shamol elektr stansiyalarining umumiy quvvati 3000 MVtga yaqinlashdi. Agar yashil soliqlardan tushgan mablag'larning kamida 30 foizi qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga yo'naltirilsa, 2030 yilga borib elektr energiyasi ishlab chiqarishda "yashil energiya" ulushi 25–30 foizga yetishi mumkin.

Model hisob-kitoblariga ko'ra, karbon solig'i joriy etilgandan so'ng dastlabki 5 yil ichida emissiya hajmi 8–12 foizga kamayadi, energiya samaradorligi ko'rsatkichi 10 foizga yaxshilanadi va sanoatda resurs tejankor texnologiyalarga investitsiyalar hajmi 1,5–2 baravar oshadi. Shu bilan birga, budget daromadlari tarkibida ekologik soliqlar ulushi 3–5 foizgacha ko'tariladi.

Xulosa

O'zbekistonda yashil soliqlar tizimini joriy etish zarurati ekologik muammolarning kuchayishi va global iqlim o'zgarishi sharoitida yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ekologik soliqlar iqtisodiy o'sishga to'sqinlik qilmaydi, aksincha, resurslardan samarali foydalanish va innovatsiyalarni rag'batlantirish orqali uzoq muddatda barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

Yashil soliqlarni bosqichma-bosqich joriy etish, ijtimoiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish hamda sanoat korxonalarini modernizatsiya qilish bilan uyg'unlashtirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi. Shu bois ekologik soliq siyosatini takomillashtirish O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasida muhim yo'nalish bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. United Nations (2015) *Paris Agreement*. New York: United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC).
2. World Bank (2023) *State and Trends of Carbon Pricing 2023*. Washington, DC: World Bank.
3. OECD (2021) *Taxing Energy Use 2021: Carbon Pricing and Energy Taxation*. Paris: OECD Publishing.
4. International Monetary Fund (2022) *Fiscal Policies to Address Climate Change*. Washington, DC: IMF.
5. European Commission (2020) *The European Green Deal*. Brussels: European Union.

Date: 17th February-2026

6. Intergovernmental Panel on Climate Change (2022) *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*. Geneva: IPCC.
7. O‘zbekiston Respublikasi (2023) “*Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi – 2030*”. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori.
8. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi (2024) *Soliq kodeksi (yangi tahrir)*. Toshkent: “Adolat”.
9. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi (2023) *Atrof-muhit holati to‘g‘risida milliy hisobot*. Toshkent.
10. Shodmonov, Sh. (2019) *Iqtisodiyot nazariyasi*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
11. Tojiboyeva, D. (2021) *Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot asoslari*. Toshkent: Fan va texnologiya.
12. Asian Development Bank (2022) *Uzbekistan: Climate Change and Green Growth Assessment*. Manila: ADB.

